

A mai külföld szemlélete a magyarságról

I.

Ha a magyarság valóságos képét kellene megrajzolnunk, akkor az elnagyolás veszélye mellett is előnyösebb lenne egyetlen alapvetően jellemző vonásból kiindulni s ennek a fénye mellett vizsgálni végig azokat a formákat, melyekben a magyarság a spontán létezés, az akarati lendület és a tudatos szellemiség síkjain megjelenik.

Ha azonban azt a képet akarjuk megrajzolni, ami a magyarságról mások szemében: a külföld szemében kialakult, akkor nem indulhatunk ki egy centrális, a mai külföld által alapvetően jellemzőnek ismert vonásból, mert ilyent nem találunk. Mozaikszerűen egymásmellé helyezve kell fölvezetnünk azokat a különböző színpontokat, melyekből a magyarságnak a mai külföld szemében ismert képe összetevődik. Tennünk kell ezt azért, mert ennek a képnek a legjellemzőbb és legdöntőbb vonása a szervetlenség és összefüggéstelenség, vagy mondhatjuk így is: a kulcsjellemvonások teljes nemismerése, félreismerése. Angolról, franciáról s általában minden, a maga közösségi formáit már megtalált európai népről tudunk valami olyant mondani, ami, ha elnagyolva és frázisszerűen is, de mégis fényt vet arra a módra, mellyel e népek a maguk lelki, szellemi és szervezeti egyensúlyát megtalálták, s ami megmagyarázza, vagy legalább is megközelíteni engedi e népek jellemző magatartásait. A magyarságról a mai külföldnek nincs ilyen kulcsmondata; a nekünk kijáró állandó jelzők: „lovagias“, „nemes“, „tüzes“, „vad“ semmitmondók vagy — ami még rosszabb — félrevezetőek, s állásfoglalásaink végső rúgóit meg nem értetik. A mai külföld magyarságszemlélete izolált és ellenmondó színpontokból tevődik össze s számunkra sem marad más hátra, mint egymásmellé helyezni a magyar hangulat, a magyar ember, a magyar politika és a magyar szellemiség körül kialakult külföldi szemlélet mozaikdarabjait.

Midőn e vonatkozásban „külföldről“ beszélünk, ez alatt elsősorban azt az ú. n. „Művelt Nyugat“-ot értjük, amelyben a mai fehér ember világvéleménye kialakul. A magyarságról való összkép Közép- és Keleteurópában nem mindenben azonos a nyugateurópaiak szemében élő képpel; de már csak azért is érdekesebb és teljesebb a nyugateurópaiak magyarságszemléletéből kiindulnunk, mert ez magában foglal nemcsak speciálisan magyar, hanem közép- és keleteurópainak ismert elemeket is, melyeket a körülöttünk élő

népek, mint velük közös vonásokat, már ezért sem láthatnak tisztán.

Ha ennek a szónak: „magyar“ a mai külföldiben fölidézett, a konkrét magyar embertől, vagy Magyarországtól mint politikai alakulattól független *hangulati* képét nézzük, akkor a legelső, amit meg kell állapítanunk, hogy mindaz, ami a „magyar“ jelzővel ékeskedik, csaknem teljes egészében az exotikum körébe tartozik, és pedig abba a csoportba, amelyet „európai exotikumnak“ nevezhetnénk. Kelet-, dél- és észak európai népek a társaink éppen az együttesben. Az exotikum e fejezetében a gögös magyar oligarha, a színpompás népviseletek, a végtelen „steppéken“ száguldó betyár, és a tüzes vagy szomorú, de mindenképen „ösi“, „vad“ nótákat húzó cigány egy teljesen kibogozhatatlan egyvelegbe: hol szlávként; hol hun-mongol-törökként elkönyvelt „keleti íz“-ben keverednek össze. Ez az egyveleg részben valódi eredetiségénél, részben régtől fogva hozzátapadt elemeknél fogva valóban az európai exotikum első sorában foglal helyet, ahol legföljebb az orosz és a spanyol érdekességek előzik meg.

Az ember-ideál szempontjából ennek az összképnek a magja tulajdonképpen a magyar középosztály háborúelőtti emberideálja: a lovagias, bátor, presztizs-tartó és könnyen hevülő úri ember típusa. Erre a hazai magra azonban a külföld magyarságszemlélete a barbárságnak, és pedig az eredeti, érdekes és exotikus barbárságnak a színeit rakta rá, amit egyrészt a háború előtti oroszokról fennálló ugyanilyen exotikus képnek a befolyása, másrészt a mongol-hun-török eredettel kapcsolatos tévképzetek ferdítő és színező hatása tesz számukra groteszkké és fölismerhetetlenné. A nálunk járt külföldi, ha bizonyos mértékig csalódva nélkülözi a magyar exotikum egyes, várt külső rekvizitumait, a legkevésbé sem hagyja magát kárpótolni a mi európaiságunk dokumentumaival, amit olyan tiszteltreméltó buzgalommal hordunk eléje; annál könnyebben kárpótolható néprajzi érdekességekkel, Hortobággal és cigánnyal. A külföldiek erre vonatkozó naiv feltevései és a magyar exotikum ízetlen irodalmi és filmbeli megjelenései jelentőségüket meghaladó megdöbbenést szoktak okozni az intelligens hazai közönség körében. Az az összkép, amit a magyarság mint európai exotikum jelent, az értékelés síkján nem jelent sem jót, sem rosszat; mindent összevéve inkább előnyös, mint hátrányos, bár egy, a jövőben kialakulható szerves magyarságkép szempontjából teljesen hasznavehetetlen.

A „magyar“ szó hangulati jelentésén és a hozzáfűződő exotikumon túlmenőleg keressük azokat a megkülönböztető jegyeket, melyek a külföld szemében a *magyar embert* mint személy szerint ismert tulajdonságok egységét jellemzik.

Hangsúlyoznunk kell, hogy az egyes magyar emberből elvont kép — s ez minden más nációra is vonatkozik — elsősorban a *viselkedés* képét jelenti. Érzelmi, erkölcsi és értelmi tulajdonságok csak a viselkedési formákon keresztül rögzítődnek meg s egy nem-

zet egész erkölcsi és szellemi struktúrájáról nem kaphat a külföld pusztán az egyes embereken keresztül képet, csak akkor, ha az egyes emberben megnyilvánuló vonások az erkölcsi, politikai, szellemi kultúra objektív jelenségeiben és teljesítményeiben is megerősítést nyernek. Az egyes emberről szóló kép tehát önmagában elsősorban a viselkedési kultúra képe lesz.

Ebben a vonatkozásban különbséget kell tennünk egyrészt a magyar arisztokrátáról, vagy a vele egyenlő külső lehetőségekkel és viselkedési kultúrával rendelkező arisztokratikus magyar alakjáról élő kép, másrészt a középosztálybeli átlagos magyarról élő kép között.

A személy szerint ismert magyar arisztokratát a külföld szemében nem jellemzik élesen megkülönböztethető és elhatárolt „magyar“ vonások. Természetesen nem gondolunk most arra a benyomásra, amit a nálunk járt külföldi, pld. Keyserling kaphat a magyar arisztokrácia egészéről mint társadalmi osztályról, amely kép nem nélkülözi a speciális magyar vonásokat. Azonban a külföldön ismert magyar arisztokrata már osztályának nemzetközibb jellegénél fogva sem viseli magán magyar voltának azokat az élesen kirajzolt előnyös vagy hátrányos színeit, amelyeket a többi magyarok mutatnak.

Ezzel szemben igenis jellemzi és pedig előnyösen jellemzi a magyar arisztokratát az, hogy viselkedési kultúrájában, létezésének esztétikájában és társadalmi helyzetének tartásában az európai arisztokráciák első garnitúrájába tartozik. Hiányzik belőle a kelet-európai arisztokráciák arisztokratikus máz alatti félbarbársága, a déleurópai arisztokráciák társadalmi tartásban való lazasága. A magyar arisztokrata a mai külföld számára teljességgel európai viselkedést, határozott és esztétikus társadalmi tartást jelent.

Úgy lehetne mondanunk, hogy sokkal előnyösebb kép él róla a külföldön, mint idehaza. Ebben természetesen része van annak, hogy ez a kép külföldön is többé-kevésbé arisztokratikus körökben alakul ki; része van annak, hogy a külföldet járók rendszeren az értékesebb elemekből kerülnek ki. De hogy a magyar arisztokrata Magyarországon sokkal inkább ismerődik gögösnek és zárkózottnak, mint külföldön, annak a kialakulásában a döntő momentum hazai eredetű. És pedig nem más, mint a viselkedési kultúra Nyugat-Európában meglevő egységének és egyetemességének a teljes hiánya idehaza, amiről a továbbiakban még lesz szó. Nálunk a különböző társadalmi osztályok viselkedési módja nemcsak fejlettségben, kidolgozottságban és finomságokban különbözik, hanem emberideáliában és elemi formáiban alapvetően eltér egymástól, márpedig az úgynevezett „gögös elzárkózás“ mindig és mindenütt nemcsak magasabbrendűségérzésből, hanem a viselkedési kultúra terén fennálló különbözőségből és idegenségből ered. Természetesen egészen más lapra tartozik, hogy a magyar társadalom egészségtelen túltagolódásában az arisztokráciának magának is része van.

Az átlagos középosztálybeli magyarról szintén elsősorban nem

értelmi vagy erkölcsi tulajdonságai, hanem viselkedése alapján alkot képet a külföld. Ez a kép távolról sem olyan egységes, mint a magyar arisztokrátiáé, de végeredményben inkább előnyös, mint hátrányos. Általában egyrészt szeretetreméltóság, szellemesség és jó kedély, másrészt bizonyos külsőségség, és a megbízhatatlanságig menő pontatlanság azok, melyeket jellemző vonásként kifele mutatunk. A magyar viselkedési kultúrának osztályok szerinti éles különbözőségei miatt azonban a külföldi gyakran nehezen igazodik ki, mikor pld. „magyar“-ként lát egymás mellett szokatlan, de érdekes magatartásbeli fínomságokat és ordító „középeurópai“-ságot.

Jellemzi végül föllépésünket az, hogy — belsőleg is hangsúlyozottan, külsőleg is észrevehetően — külön állást foglalnunk a „külfölddel“ és a külföldivel szemben, akár odakünn állunk a külföld színe elé, akár idehaza rohanjuk meg szeretetreméltóságunkkal az itt járó külföldieket.

A magyarság mint európai *politikai* egység, a külföld számára két dologról ismeretes: az egyik a magyar revíziós mozgalom, a másik a magyar politikai konzervatívizmus.

A magyar *revíziós* mozgalmat külföldön — eltekintve azoktól, akik kritikátlanul mellette vagy ellene vannak aszerint, hogy az egész komplexumról való első informátoruk magyar volt-e vagy utódállambeli — általában sokkal jobban ismerik, mint ahogyan azt mi gondoljuk. Nem egyszer találkozunk a revíziós állásponttal szemben már előre védekező attitűddel, amely annak hangoztatásával kezdődik, hogy „nagyon is jól ismerjük a magyarok jogos sérelmeit...“ s egy „mindazonáltal“-lal bevezetett teljes elutasítással zárul. Ha a magyar revízió háttéréül szolgáló erőkkkel és tényekkel nincsen is külföld túlságosan tisztában, eléggé határozottan és tudatosan helyezi el a magyar revíziós mozgalmat az európai közösség egyensúly-rendszerében. Eltekintve azoktól a dinamikus külpolitikát folytató államok polgáraitól, akik a magyar revíziós mozgalmat mint külpolitikai szövetségest veszik számba, a nyugat-európai közvéleményben mind magyarbarát, mind magyarelles oldalon a magyar revíziós mozgalom úgy szerepel, mint az európai egyensúly és béke szempontjából nyugtalanító jelenség. A nyugateurópai külföld részéről, akár a revízió mellett, akár a revízió ellen történik állásfoglalás, — aszerint, hogy egyesek a statusquo fenntartása útján, mások a revízió megvalósításával látják jobban biztosítottnak az európai békét — ez elsősorban is nem szimpátiából vagy antipátiából, hanem az európai stabilitás iránti aggodalomból fakad.

A mindnyájunk által folytatott revíziós propaganda további szint jelent abban a képben, ami a külföldön a magyar emberről él. A külföldön járó magyarok fellépése e téren egészben szimpatikus, de nagymértékben naiv képet mutat, ami azonban már nem a revízió ügyéből magából, hanem közönségünk külpolitikai kultúrájának nagyfokú fejletlenségéből következik.

A politikai *konzervatívizmus*, mely a külföld szemében a ma-

gyarságnak mint politikai egységnek jellemző vonásaként jelenik meg, kibogozhatatlan összevisszaságban foglalja magában a magyar nagyurak díszmagyarját, a nemzetiségek és parasztok oligarhikus elnyomását, a titkos választójog hiányát, a magyar alkotmány ősi voltát, a Szent Korona tiszteletét, a királyság intézményéhez való ragaszkodást és a legitimizmust. Ez a képzetcsoport együttevée úgy szerepel, mint politikai téren való érdekes, de egyben érthetetlen maradiság, amely, ha mélyebb tradícióinál és kultúrájánál fogva nem is kerül egy kalap alá a háború előtti Oroszország, Törökország vagy a Balkán elmaradottságával, de végeredményben mégiscsak valamiféle elmaradottságként könyvelődik el. Ne gondoljuk, hogy a külföldnek ezt az álláspontját politikai vagy világnézeti momentumok lényegesen befolyásolják. Igaz hogy egy angol természetesebbnek veszi a díszmagyart, mint egy francia; egy katolikust inkább érdekel a Szent Korona szimbolikája, mint egy marxistát, de mindez nem változtatja azt a végeredményt, hogy a külföld bennünket valamiféle politikai álomvilágban lát élni. A magyarok politikai erejét érdekes módon leginkább azok az osztrákok ismerik el, akik még emlékeznek a háborúelőtti magyarságnak a Habsburg-birodalomban játszott, számbeli arányát felülhaladó szerepére.

A külföldnek a magyar *szellemiségről* alkotott képe oly terület, amely kevésbbé éreztet speciálisan magyar vonásokat, mint gondolnánk. A magyarság európai jelentőségű kultúrteljesítményei közül egy-két név az, ami határozottan magyarként ad színt a magyarságról való összképnek, de nagyban és egészben azt kell látunk, hogy inkább a magyar kultúrális fejlődés vonalában szervesül álló és kiugró nagyságok azok, amelyek külföldön jobban ismeretesek. A külföldnek a magyar szellemiségről való képe elmosódottan illeszkedik bele abba az összképbe, amelyet a közép európai, illetve a keleteurópai jelent. A kultúrteljesítmények folytonosságának és egymás között való szerveségének hiánya jellemzi a külföld előtt a magyar szellemiséget épúgy, mint a többi, Németországtól keletre eső népek teljesítményeit, ha olymértékben nem is, mint a balkáni népekéit. Teljesítményeink európai nívója, ami mi magyarok is sokat hangoztatunk — gyakran ahelyett, hogy hagynánk e teljesítményeket magukat beszélni — nem változtat azon a helyzeten, hogy a magyar szellemi fejlődés még nem jutott el arra a pontra, ahol a maga teljes egységében tudhat európai jelentőségű lenni.

A magyar szellemiség európai szerepére nézve külföldön is, itthon is legismertebb formula a Nyugat és Kelet szellemi értékeinek közvetítése, ha úgy tetszik egyesítése. Ez a formula még leginkább a magyar művészetre vonatkozóan mond valamit, egyébként tartalmatlan s szinte alig konkretizálható. Megjegyezhetjük hogy nem is nagyon előkelő ez a szerep a szellemiség területén és hitünk szerint erősen alatta marad a magyarságban adott lehetőségeknek.

A konkrét magyar ember szellemisége három irányban mutat-

kozik a külfölddel szemben: tehetsége, általános műveltsége és egyetemes világképe irányában.

Ami a *tehetséget* illeti, erről a mondanivaló kevés, de jó: a külföld tudomása szerint Magyarországon sok a tehetséges ember és ez egyezik a mi tudomásunkkal is.

Az *általános műveltség* szempontjából a mai külföldnek nincs külön képe a magyarságról, hanem ismer egy kelet- és középeurópai összképet, melyet széleskörű s a nyugateurópai átlagembert felülmúló adatszerű általános műveltség mellett a megértésben és megítélésben nagyfokú, egészen a sznobizmusig terjedő bizonytalanság jellemez.

Végül a *szellemi világkép* szempontjából par excellence középeurópai vonásként viseljük a szellemi világ jelenségeinek nagymértékben politikai ízű szemléletét. A középeurópai ember az utóbbi száz esztendőben, de főleg a háború után az egységes emberi világképet élesen szembenálló politikai világnézetekkel helyettesítette, s Nyugateurópát is — a nyugateurópaiak előtt nagymértékben érthetetlen módon — elsősorban politikai jelenségeinek ferde tükrén keresztül akarja megérteni, természetesen sikertelenül. Ez a politikus szemlélet logikus következménye Középeurópa kritikus állapotának; ezt a mentalitást a nyugateurópai külföld szemében mindenesetre a politikai ízű aktivitás túlbecsülése jellemzi, szemben az egyéb fajta (gazdasági, jogi, szervező, kutató, művészi) aktivitással és az esztetikus létezés értékeivel.

Végigtekintve azokon a mozaikdarabokon, amelyekből a mai külföldnek a mai magyarságról való képe összetevődik, valóban az egymással szervesen összefüggő, előnyös és hátrányos színeknek nehezen szétbogozható összességével állunk szemben. Nehéz eligazodnunk, hogy a számunkra fontos, de a külföldnek érthetetlen, a külföldnek tetsző, de számunkra komikus vonások, a zavartalanul előnyös, vagy a mindenkép hátrányos tulajdonságok tömkelegében mi okozza az összkép szerveslenségét s végeredményében a külföld számára szimpatikus, de reánk semmiképp sem megnyugtató eredőjét.

Ha azt keressük, hogy az adott mozaikképben mi az, ami önmagában zárt, kifelé harmónikus és egyöntetű képet ad, akkor egyedül az arisztokrata magyar alakja tekinthető ilyennek. Semmi kétség abban, hogy ez a kedvező benyomás, terjedelmében kiskörű, hatásában korlátozott és jelentőségében csökkenő. De ha az egész magyarság összképében csak a magyar arisztokrata által mutatott képet találtuk harmonikusnak és egyöntetűnek, akkor érdemes ennek okait keresnünk még akkor is, ha tudjuk, hogy a magyar arisztokrata semmiképpen sem jelentheti azt a bázist, amire támaszkodva sarkaiból ki lehet fordítani a magyarságnak a külföld tudatában élő szervesen és széteső képét.

Azok közül az elemek közül, amelyek a külföldnek a magyar arisztokratáról való szemléletét egységessé és előnyössé teszik, kétőt szeretnék kiemelni. Az egyik az, hogy itt egy harmónikusan ki-

fejlődött és élő tradíciókkal bíró valódi kultúráról (viselkedési kultúráról) van szó, amely ugyanakkor teljességgel európai jellegű. E kettőt egyszerre sem a többi magyarság viselkedési kultúrájáról, sem a magyar exotikumról, sem a magyarság *mai* politikai kultúrájáról nem lehet elmondani. A másik kiemelni való momentum az, hogy az arisztokrata magyar magatartása az egyetlen, amely a külfölddel szemben mindig erőlködés, igyekvés és szándékosság nélküli. Azok a többi attitűdök, melyeket a magyarság a külfölddel szemben fölvesz, bármennyire is különböznek egymástól nívóban, értékben és hatásban, mind hajlanak arra, hogy barátságos vagy erőltetett arcú merevedjenek a Nagy Fotografus: a „Művelt Nyugat“ lencséje előtt. A magatartások emberi és magukért való jellege az, amit a külföldi, a magyarságnak vele szembe fordított arcáról gyakran hiányolni kénytelen.

Azt mondtuk, a külföldnek a magyarságról való képe szeretetlen, összefüggéstelen és néha torz is. Az a kérdés, mi hiányzik ahhoz, hogy egységes és harmonikus legyen.

Az a kép, ami az európai „közvéleményben“ angolról vagy franciáról él — függetlenül attól, hogy előnyös-e vagy hátrányos, szimpatikus-e vagy antipatikus — nemcsak egy képet, hanem egy világképet is jelent. Ha kevésbé határozottan körvonalazva, de ugyancsak valami egységet és emberi mondani valót jelent az olasz, a spanyol, az amerikai, a német, a skandináv, a holland is. A „külföld“ számára mindannyian a létezésnek egy bizonyos esztetikáját, az emberi akaratnak egy bizonyos lendületét, a szellemi értékeknek egy bizonyos rendjét jelentik. Az a kép viszont, ami a külföld szemében a magyarságról él, — épúgy, mint számos más európai, főleg közép- és keleteurópai nemzeté — nem mutatja, hogy mögötte az abszolút emberi vonásoknak ugyanaz az egysége lenne. Mi tudjuk, hogy van, s hogy a magyarság is bizonyos abszolút emberi állásfoglalásokat jelent a létezés, a cselekvés és a gondolat alapvető kérdéseiben, de azt is tudjuk, hogy ezek az abszolút emberi színek nemcsak a külföld számára ismeretlenek, hanem sokszor jóformán a magunk számára is, vagy, ami ennél is rosszabb, félreismertek és megformálatlanok.

Az utolsó évtizedekben szinte az egész magyarság óriási erőfeszítéseket tesz, hogy nemzetünket a külfölddel megismertesse, a reá vonatkozó tévedéseket eloszlassa és a magyarságról kedvező képet alakítson ki. Ezt az erőfeszítést a jövőben természetesen épúgy folytatni kell, mint eddig. De a döntő csatát nem itt kell megnyernünk. Ahhoz, hogy ez a szó „magyar“ és emberi mivoltunk egy önmagában zárt és harmónikus színét és formáját jelentse, nem a többi emberiséggel, a külfölddel szemben való állásfoglalásunkat kell megváltoztatnunk, hanem itthon kell kultúrává, stílussá és szellemmé tennünk mindazt, ami ma lehetőség és őserő.

Ifj. Bibó István

II.

Magyarországnak, úgy látszik, végzete, hogy a világ érdeklődését csak egy-egy nagy tragédia árán fordíthatja maga felé. Nagy nemzeti katasztrófáink előtt is itt éltünk Európa közepén, mégis egy Mohács, Világos vagy Trianon kellett, hogy a külföld érdeklődése felénk forduljon s hosszabb-rövidebb időre megajándékozzon figyelmével. Mohács után jelent meg rólunk az első hír az akkor még csecsemőkorát élő német sajtóban, Világos után angol, német, francia könyvek egész áradata ismertet bennünket s, amióta csonka ország lettünk, Európa érdeklődésében egyszerre ismét tetemes hely jutott számunkra. Ritka alkalmak voltak ezek, amikor Európa utánunk nyúlt és karjába vett, hogy meghallgassa panaszainkat, de huzamosabb ideig egyik sem tartott. A részvét hangja hamar elhalakult, a fölfedező kéz visszahúzódott s az érdeklődés éveire közömbös századok következtek. Egészen kivételszámba megy a mai helyzet, amikor Európa mind többször nyitja ránk az ajtót, kíváncsisága nemhogy betelne, de nő s másfél évtized elmúltával is frissek és érdekkeltők vagyunk számára: divatosságunk felett, úgy látszik, nyomtalanul halad el az idő.

Pedig sajátosságaink, magyarságunk, lelkünk és szívünk ma is ugyanolyan, mint tegnap vagy tegnapelőtt volt. Ami megváltozott, az a körülöttünk levő helyzet, egy végzetesen összekúszált, meggyötört és szétszabdalt Középeurópa, válságok és betegségek állandósult tüneteivel, kibékíthetetlen ellentéteivel, gondoljaival s ezen belül egy megváltozott Magyarország, mely ugyan már csak árnyéka a hajdaninak, szívfacsaró torzó, de vitalitása, életakarása érdekkeltőbb látvány a réginél s tán jobban is tud bánni az érdekkeltés, maga-bemutatás eszközeivel, mint a háborúelőtti, békebeli Magyarország. Valóban ezen a téren szembeszökően megváltoztunk és mások vagyunk. A négyéves véres lecke kilendített szunnyadó közömbösségünkből s újra megtanultunk olvasni a külföld arculatán. Hiába, végzetünk láthatólag az is, hogy mi magunk is csak egy-egy katasztrófális sorsfordulat árán jutunk el világos pillanatainkhoz. Ilyenkor látjuk csak meg a maga rideg valóságában, mennyire rokontalanok és egyedülvalók is vagyunk, s ami a társatlanságnál még százszorta fájóbb, mennyire nem ismernek vagy félreismernek bennünket. Nyugalmasabb éveinkben mintha az öntudatkihagyás kórokozóival fertőződnenk; kétségtelen, nemcsak egyének, hanem a népek is szenvedhetnek „demenciában” s a magyarság öntudat-zavara — különösen a háborúelőtti évtizedekben — végzetesen nagy volt. Körülötte a népek kavargó színjátéka folyt, hátárain ellenfelei első gyenge pillanatára vártak, hogy megrohanassák s ő ködképekkel — harmincmillió magyar, stb. — bódította magát, „nemzeti ellenállással”, vezényszó-harcokkal, oktalan közjogi vitákkal bibelődött s nem vette észre, hogy a készülő európai leszámolás előestjén olyan egyedül és félreismerten áll, mint a mesebeli törpe az óriások között. Öntudata érthetetlenül kihagyott, az Alpe-

sek vonalán túl egyszer sem nézett, hogy a külföld vajjon mit csinál, mik a tervei vele s nem kellene-e gyökeresen módosítania azon a képen, melyet rosszakarói festettek róla a nyugati közvéleményben. Ebben az időben a magyarság csak egy-egy nagy alakjában jutott világos pillanatokhoz: amikor elkésve végre maga is felelőmélt, már helyrehozhatatlanul itt volt az összeomlás s mögötte Trianon.

Felébredni egy tragédia közepén keserű és szívetelállító dolog, de jóhasznú is: hosszú évekre nem szenderedünk ismét álomba attól, amit az események tükrében magunkról és mulasztásainkról megláttunk. A feladat óriásinak, majdnem teljesíthetetlennek látszott ezekben az években, belevinni, belemaratni Európa könnyen felejtő tudatába, hogy mi is itt élünk, vérünk és vívódunk, hogy ezer év után is megmaradtunk annak, ami lényegünk és értelmünk volt; ha nem jobbak, de rosszabbak se vagyunk az ősbibb családfával kérkedő nemzeteknél s jogunk van arra, hogy retusáljunk, javítsunk fotografiánkon, mely ellenségeink jóvoltából színeződött anynyira torzra és sötétre a még bennünket ismerőknél is. Nagy feladat, szerény eszközök, ezernyi akadály, kis nemzet: kétségtelen, hogy tizenöt év alatt még nem vihettük sokra s az eredmény még kevés; de Európa érdeklődése már tartós, állandóan foglalkozik velünk s mindig újabb és újabb szálak szövődnek a magyarság és az idegen nemzetbeliek között. Barátokat könnyen szerzünk ott, ahol eddig még ismeretlenek voltunk, de nehezen ott, ahol már félreismernek bennünket. A felvilágosító mozgalom időnként önkéntes „szövetségestársakat“ is kap, (a múltban: frankper, Jankapuszta, stb.), amik a baráti huzalok nagy gonddal kiépített finom hálózatát durván összekúszálják, de végleg meg nem semmisíthetik már. Ma erősebben, mint valaha, benneélünk Európa tudatában s csak tőlünk függ, meddig és hogyan maradunk meg ott; mert ránkírányítani a figyelmet tőlünk függetlenül fellépő okok is elősegítették, de, hogy az érdeklődés tartós legyen és maradandó, az már egyedül a mi munkánk kérdése. Szerencsére ma már ott tartunk, hogy a külföld-felvilágosítás ösztönünkben fontos és nélkülözhetetlen kötelességgé nőtt, Európának kérdés nélkül is felelünk s hozzáánk jövő fiait nem eresztjük el többé üres szívvel: valami felejthetetlen emlékfoszlányt vagy igazságunk egy-egy kitörölhetetlen élményét mindegyik elraktározza magának útravalóul. A barátszerzésben, ebben a háborúutáni új magyar „műfajban“, napról-napra tökéletesbedünk, s mint valami szűz ugarba, állandóan új és új élményeket vetünk Európába, hogy most pótoljuk azt, gyorsan és sietve, amit egy különben lázas és élénk korszak békésen szunnyadó magyar nemzedéke megtenni elmulasztott.

De valójában ismer-e már bennünket Európa? S tisztán, reális színekben lát-e? Van-e nagyobb betakarítani valónk másféltvezides felvilágosító munkánk eredményekép? Írásos dokumentumok, könyvek, cikkek s friss személyes tapasztalatok azt mutatják, hogy Európa fogalmai még meglehetősen hiányosak és rendezetlenek ró-

lunk, népünkről, politikai és társadalmi berendezkedéseinkről, némely pontban pedig teljesen zavarosak és rosszulértésültek, különösen, ha a nagy átlagtömeg ismereteit vesszük alapul. A primitív, egyoldalú szemlélettől, mely főleg az utóbbié, a szétágazó, részletes, nagyobb és fontosabb dolgokban meglepően jólértésült ismeretkörig, mellyel kizárólag csak az érdeklődő és mélyebb intellektusoknál, a művelt, külföldi relációkban is otthonos rétegeknél találkozunk, a változatok egész skálája figyelhető meg. Azok a népek, melyek földrajzilag is közelebb esnek Magyarországhoz, természetesen jobban értesültek és másként is látnak bennünket, mint a távoliak, amelyekkel mindezideig sem sok, sem állandó kapcsolataink nem lévén, megfelelőbb és igazabb magyarság-szemlélet nem is alakulhatott ki náluk. Mint vizsgálódási terület, természetesen tagadhatatlanul érdekesebbek az előbbieknél s tanulságosabbak is, mert híven tudósítanak arról, hogyan és minő tények, élmények szivárogtak ki közéljük s hogyan torzultak, deformálódtak a tér távolán át s az illető nép sajátos felvevő és szemlélő képességén keresztül.

Európában, természetesen, a németiség ismer bennünket a legjobban s aránylag a legvilágosabb és legigazabb fogalmi is vannak rólunk és életkörülményeinkről. A közelség, a százados történelmi kapcsolatok, a szomszédi érintkezés ezer alakja, az értesültség megszerzésének könnyebb módja, stb. mind hozzájárult ahhoz, hogy körében tisztultabb felfogás terjedjen el s reálisabban láthassa is a magyarságot. Persze, a helyzet itt sem kielégítő és ugyanaz: a birodalmi németiség távolabbeső részénél gyakran bukkanhat az ember homályos és rendezetlen képzetekre, néha elképesztően hamisakra is, amit csak kirívóbbá tesz e nép sajátos lelkialkata, objektivitásra, precíz ismeretszerzésre irányuló törekvése, ösztönösen jól és kimerítően tájékozódni kívánó lelkiismeretessége. Mégis vigasztaló, hogy mindenütt él rólunk egy többé-kevésbé általános kép, mely ugyan tájakk, világnézetek, politikai csoportok, társadalmi osztályok s műveltségi viszonyok szerint igen különböző elemekből alakul s ezen belül is az egyes egyének felületessége vagy aprólékossága szerint egyszínűbb vagy többértűbb, de mégis közelebb jár a valósághoz, mint a többi nemzetek szemlélete. Az olaszság — másik közeli „szomszédunk“ — szemléletében is több a valóság, mint a költött vagy homályos képzet, amit kétségkívül a huszas évek közepe óta tartó s állandóan erősödő politikai és szellemi kapcsolataink eredményeként lehet elkönyvelnünk. Olaszország a háború előtt nem sokat tudott rólunk, sőt, mondhatni, alig többet a semmínél. (Vizsgálódásunk legalsóbb határának itt is, mint a többi népeknél, a műveltebb polgári rétegeket, pontosabban az ú. n. középosztályt értjük.) A monarchia két népe között különbséget nem igen tettek, a magyarság mint valami osztrák válfaj szerepelt tudatukban. Megismerkedésünk voltaképp csak a háborúban történt, folytatódott a békekötések utáni években s különösen meleggé és intenzívvé vált a huszas évek vége felé. Ekkor indul meg az olaszság felfedező útja Magyarországra felé, íróik, ujságíróik, politikusaik nagyszámban ke-

resnek fel bennünket s hazatérve sorozatos beszámolóinkban adnak tüzetes ismertetést „a nemes, lovagias magyar népről“. Ez a folyamat még ma is egyre bővül és élénkül, eredménye határozott, világos és realisabb szemlélet, de csakis a műveltség magasabb szintjén álló rétegeknél, amelyeknek módjukban áll ismereteiket tökéletesíteni állandó hírlap- és könyvolvasás, előadások hallgatása, stb. útján.

A francia nép még ennél is frissebb ismerkedésben van velünk. Érdeklődése csak az utóbbi évek alatt fordult felénk nagyobb arányban. Fogalmai ennek megfelelőleg, csekély kivételtől eltekintve, többnyire bizony még eléggé homályosak, korlátozottak, nem ritkán teljesen hamisak vagy rosszulértesültek is, különösen a mi politikai és társadalmi berendezkedésünket, külpolitikai orientációnkat illeti. A francia először is rossz utazó; nem globetrotter; hazája megszkott keretei közül nem szívesen mozdul ki; maga tehát alig fog felfedezéshez látni. Amellett idegen népről nem is szeret új ismereteket, ha azok homlokegyenest ellenkezők addigi fölfogásával, magáévá tenni. Logikus, racionális nép, de époly könnyen esik rabjául megtévesztő propaganda-adatoknak, különösen, ha azt tetszetős tálalásban hozzák eléje s nem kívánják megszerzett ismeretei korrigálását. S mintha szívesebben adna hitelt annak a progandának, melyet más nép terjeszt az illető országról. Lehet, hogy ezek szubjektív élményeim, de többszörös tapasztalt áll mögöttük. Ezeket a beidegzett fogalmakat és megrögzött előítéleteket nehéz eloszlatni, érthető tehát, ha a magyar felvilágosító munka lassan halad előre és nehezen ér el nagyobb eredményeket. Összehasonlítva a mai és a néhány évvel előbbi állapotot, jelentős javulás észlelhető mégis a műveltebb rétegek, főképp a priori külföldi ügyekkel foglalkozó egyének — ujságírók, politikusok — körében. Ezeknél is azonban még meglehetősen sok zavaros és tisztázatlan elemet tartalmaz a szemlélet, önkényes fogalmazású ítéletekkel s absztrakciók ballasztjával súlyosan megterhelve.

A kör minél jobban tágul s a földrajzi távolság minél nagyobb, annál inkább gyérülnek az ismeretek rólunk s a meglévőekben is annál torzabb a valóság. Angliában talán még kevesebbet tudnak a magyarságról, mint Franciaországban, pedig az angol utazó-fajta, élelmes és élvező világjáró, szeret bolyongani szigetországa és a kontinens között. Érdeklődését azonban, úgy látszik, csak a legutóbbi négy-öt évben keltették fel a „kis keleti ország“ dolgai. Azóta, igaz, felfedező útjai tengelyében vagyunk, de ahhoz, hogy szélesebben gyűrűző tudat alakuljon ki rólunk, ez még igen kevés. A mindenben politikát kutató és gyanakvó francia, a romantikus és érzelmi velejárártól meg nem szabadítható olasz, az aprólékos, lelkiismeretes, de sok hangulati elemtől is fűtött német szemlélet mellett az angolban található meg még — már ott, ahol megvan, persze — a legőszintébb képesség tisztán, hidegen, világosan meglátni egy nép erényeit és jóoldalait, hibáit és hiányait menten mindennemű

érzelmi és színező beállítástól. Mihelyt az angol nép jobban megismer bennünket, kétségkívül kihatással lesz ez európai helyzetre is. Félő azonban, hogy ez az idő túl lassan érkezik el számunkra. Felvilágosító akciónk során eléggé későn kapcsoltuk be Angliát a magyarság áramkörébe; még később érkeztünk el más országokba, amelyeket földrajzi távolságuknál s a magyar érdekek támogatásában való hatástalanságuknál fogva elmellőzhetőnek véltünk (Spanyolország, Portugália, az északi országok, stb.) vagy pedig a rosszindulatnak és ellenszenvből táplálkozó szemléletnek olyan páncélöve¹ épült ki körülöttünk, hogy azzal megmérkőzni céltalannak és feleslegesnek éreztük és érezzük ma is még (a kisántánt-államok, Szovjetoroszország, stb.). De különben is, ma legjobban érdekel bennünket a „művelt nyugat“, annak a négy-öt nagy népnek a véleménye és elképzelése, amelyeknek kezébe van sorsunk jelene és jövője letéve s voltaképp egész Európáé is. Ha nem is ők egyedül — Európa, az élet szava és üteme az övék itt; műveltségének ők a hordozói, előljárói; számunkra elsősorban bír fontossággal az, hogy ők hogyan vélekednek rólunk és mit látnak magyarságunkban.

Bármennyire sablonná gyúrt dolog is ma már s bármennyire felháborodunk is még rajta, „a magyar“ a külföldi agyakban még mindig nem mentesült bizonyos romantikus velejáróktól és érzelmi színezéstől. Európának — mindegy, hogy rokon- vagy ellenszenv kísér-e bennünket — még mindig valami titokzatos, álmodó, romantikus színekben játszó nép vagyunk, ama bizonyos keleti fajta, amelyben „a turáni puszták sejtelmes világa álmodik és kapcsolódik az európai intellektus komoly és absztrakt lelkiségével.“ Ezt egy német újságíró írta a minap rólunk, de bármilyen nemzetiségű is írhatta volna, mert az általános és felületes szemlélet Európaszerte ilyen és ehhez hasonló elemekből áll. Évek óta egyebet sem teszünk a külföld felé, mint hangoztatjuk európaiságunkat, s a külföld éppen azokat a vonásokat és fogalmi tényeket tartja vissza emlékezetében a legszívesebben, amelyeket mi a legodaadóbban igyekszünk kitörölni. A „tüzes magyart“ Berlinben például elkoptatott Mikosch-vicekkel és hangos „tyuhaj“-jal üdvözlik a társasában s bizonyára nyomban ledarálják neki az elmaradhatatlan pusztagyűléskéremszépen-tsikós-repertoárt. Párisban intelligens társaságban még mindig nem ritka a „tzigane“-okkal való összetévesztésünk s csak nemrégiben jelent meg a Vu-ben „Petite suite hongroise“ címen egy Magyarországon járt francia újságíró tollából olyan cikk, mely a paprika-cigány-csárdás hármas jegyében emlékezik meg rólunk s képeit is úgy válogatja össze, hogy azok a már meggyökeresedett tudatot erősítsék: a fővárost pompázó fénykép mutatja be, míg a vidéket — három, vályogvető falusi cigánycsaládról felvett foto-

¹ Ez a „páncélöv“, sajnos, nem egyszer mind a két oldal súlyos hibája. Szerk.

grafia képviseli. Úgy látszik, ebbe már bele kell nyugodnunk, hogy Európa minden sarkában az átlag-polgár, ha egyáltalán már halott valamit rólunk, a „magyar“ szóhoz nemzeti jellegzetességünk tipikus hordozóiként, a pusztá, cigány, csárda, gulyás, stb. képzetét kapcsolja s ezen keresztül lásson bennünket. Bele kell törődnünk, hiszen azt kell látnunk, hogy minden fáradozásuk ellenére a külföld nem is akar lemondani ezekről a kedélyes hangulati adottságokról, ahogy például mi sem emlegetjük másként szomszédainkat s az idegen nemzetbelieket, mint ahogy azok az európai közfelfogásban élnek, mozognak és ágálnak. Valósággal nemzetközi pannotikum ez, a klisirozott nemzeti sajátosságok elpusztíthatatlan kelléktára, ide fordul egzotikumokért, tipizáló motívumokért, népi sajátosságokért, jellemző jegyekért még ma is a film, színház, operett s még az idegenforgalmi reklám-hadjárat is. Néhány esztendővel ezelőtt még azt reméltük, hogy a magyarságról ezek az elnyúlhatetlen szemléleti jegyek már végkép lehámlottak és lomtárba kerültek, míg most, hogy a külföld számára határozottan divatba jöttünk, élénkebbül és elevenebben tolnak elő, mint valaha is. Elősegítettük ezt részben magunk is, mikor vendégeinket pár budapesti nap után már lehurcoljuk vidékre, Hortobágyra vagy Bugacpusztára s amióta vidéki városaink oly nagy lázzal rendezik a különböző csikós-, juhász- és pásztornapokat. Az idegen, mikor mindezeket látja, természetesen nem tud aztán megszabadulni attól a gondolattól, hármennyire igyekszünk is másoldalról meggyőzni ennek ellenkezőjéről, hogy mégis csak „a pusztá és a fokos népe vagyunk“ s „legszebb élményünk a sírvavigadás“.

Már kisebb kör az, mely e felszínes jegyek mögött észreveszi s értékeli európaiságunkat s vonzó emberi tulajdonságainkat is. Ezek számára is azonban valami megnevezhetetlenül különös és érdekes ellentét népe vagyunk, melynek egyik pólusán európai életszín, másikán romantikus, keleti lelkiség és természet található. Ezt a kettősséget látják Budapest arculatán, a vidék képén, az egész magyar tájon. „Európa és Ázsia ölelkezik itt — írják — a tájban, a város és falu életében, a magyar sajátos lelkiségében“; ezt fedezik fel már Buda és Pest elhatárolt, egyéni jellegzetességén is, a vidék méla egyhangúságában s a falvak és puszták álmodó, mély csöndbe fult magányában. Emberi sajátosságainkat, a magyar lélek jellemző vonásait is ebből a szempontból boncolják és elemzik a leggyakrabban. Német, francia, angol megfigyelésekben mindig elsősorban ötlük szembe a lovagiasságunkra, színes fantáziánkra, líraiságunkra, szubjektív lelkialkatunkra, stb. való utalás. A németiség a „szuperlatívuszok és végletek leglíraibb népének“ tart bennünket, komoly és méltóságteljes, kissé dölyfös, de igen szívélyes „Herrenvolk“-nak, amelyben van bizonyos pompázni vágyó, teátrális hajlam, nagy adag bohém vídamság, nemtörődömség, mély érzelmi ellentétek, sok melankólia, szalmatűzként fellángoló lelkesedés, gyors csüggedés, némi kitartás-hiány és rengeteg úri ösztön. Némi kárörömmel igyekeznek

elvitatni a magyarságtól az alaposág, a hangyaszorgalom és a kis dolgokban is nagy rendszeresség képességét, de nem minden irigység és lehangoltság nélkül állapítják meg azt is, hogy sok dologban a német természetet nem mérkőzhet a magyaréval: könnyedség, úri attitűd, arisztokratikus gondolkodás, mély kedély, dús fantázia, stb. inkább a mi mérlegünkön található. A franciák közül azok, akik közeli kapcsolatba kerültek akár otthon, akár nálunk a magyarsággal, még nagyobb lelkesedéssel emelik ki ezeket a sajátos magyar vonásokat s szinte minden esetben megállapítják, hogy — rokon népek vagyunk; lelki habitusunk oly egyező, jellemvonásaink oly sokban kooperálnak egymással. „Le caractère magyar est genereux optimiste, tel que le nôtre. . . Ils aiment la gaité, élégance, franchise, finesse, honneur“ s ezek mind francia tulajdonságok is, írják. „S'ils sont démeurés des Orientaux par une nonchalance, l'amour de la splendeur et la tendance à ce laisser guider par l'instinct je les sens — írja rólunk Claude Eylan a Revue de Deux Mondes egyik tavalyelőtti számában — être nos parents plus que ceux des peuples germaniques“. Egy másik francia megfigyelő szerint népünknek „le goût de la fantaisie, un certain sentiment romanesque constituent les traits essentiels“. Nagyjában azonos ezzel az olasz szemlélet is. Az angol megfigyelők szeretik viszont kiemelni még társas ösztönünk erős fejlettségét, orientációs képességünket a világ dolgaiban, nagy vendégszeretetünket; észrevehető azonban némi kis hidegség líraiságunkkal, érzelmi telítettségünkkel s fölényes „úriságunkkal“ szemben.

Egyet minden szemlélet egységesen szögez le s szinte példaként vetít saját nemzete elé: hazafiságunkat, amelyet szinte misztikus erejűnek érznek. A Trianon elleni küzdelem látható jelei és ismételt megnyilatkozásai mély benyomást tesznek mindegyik nemzet fiára: imponál nekik a magyar ellenállás határozottsága, szívóssága; a revíziós mozgalom egységes frontot csinált a magyarságból, állapítják meg, s ez az egység szerintük következetesen fennáll minden fontosabb kérdésben. A nacionalista szellem erejét figyelik mindennütt s a tiltakozó jelszó, a „Nem! Nem! Soha!“ majd mindenik külföldi szemlélő cikkében, írásában felbukkan, a németeknél, mint példakép, a franciáknál, mint intőjel. Csábító volna megrajzolni igazságunk terjedésének útját ezzel kapcsolatban a különböző népeknél, de ez túlterjedne vizsgálódási körünkön.

A földrajzi adatokat, valóságos elhelyezkedésünket Középeurópában a németek és olaszok kivételével kevesen tudják pontosan, de még ezeknél is gyakran akadunk hajmeresztő tájékozatlanságokra. Sokan helyeznek a Balkán közepére bennünket, vagy Csehország fölé, esetleg Lengyelország és Oroszország közé. Írásos dokumentumokban persze, ez kevésbé figyelhető meg, de a magánbeszélgetések sok elképesztő tájékozatlanságról tanúskodnak. A németek el tudnak helyezni bennünket Középeurópában, de részletesebb földrajzi adatok már az ő tudatukból is hiányoznak, legfeljebb olyan közkeletű fogalmak, mint Duna, Tisza, Nagyalföld, stb. ismeretek

előttük. Magyarország területének nagyságáról szintén kevesen rendelkeznek pontos vagy csak megközelítő fogalmakkal. Az átlag műveltségű olaszoknál ugyancsak elenyésző a geográfiai tájékozottság, akárcsak az angoloknál. Mindegyiket „veri“ azonban a franciáké, még az olyanoké is, akik középiskolát és egyetemet is végeztek: azt tudják, hogy országunk „elnyomta a cseheket, románokat, szerbeket és osztrákokat(!)“ s ebből kifolyólag „területünk bizonyára az említett népek mellett vagy körül terül el“, de azért Magyarországot alig képesek elhelyezni valahol Európában. Különösen lehangoló képet nyújtanak tankönyveik, melyekben a magyar városok a leggyakrabban német nyelven vannak megjelölve, „Budapestnek csak egy hídjá van“ s falvaikban „rettentő sok cigány“ él.

Politikai berendezkedésünkről, államformánkról és politikai viszonyainkról általában kielégítő ismeretekkel rendelkezik az átlagos európai szemlélet; tudják rólunk, hogy parlamentáris államformánk van, csak azon a téren ingadozók a fogalmak, hogy királyság vagy köztársaság vagyunk-e; politikai vezetésünk szellemét illetőleg megoszlanak a vélemények, egyik parancsuralmat vet szemünkre, a másik túlságos ragaszkodást a liberális szabadsághagyományokhoz. Mindezt onnan mondják felénk, ahol a mienkével ellenkező szellemű berendezkedés áll fenn. Ez azonban végredményében belpolitika, amelybe a külföld csak kevésbé akar beleszólni. Annál jobban érdeklő azonban külső politikánk, állásfoglalásunk a nagy európai kérdésekben, főleg Középeurópa és a Dunamedence rendezését illetően. Mindegyik nemzet a másiktól félt bennünket s érdekei szerint ítél meg, amint ez érthető is. A németység sorstársának és bizonyos fokig szellemi szövetségtársának tekint s úgy érzi, hogy mellette foglalunk állást, vagy ha nem is, nem leszünk akadályozói egy német vezetés alatt álló Mitteleurópának. A nemzeti szocializmus uralomrajutása óta Magyarország és törekvései iránt meglepően megnövekedett az érdeklődés, számolnak velünk, meg akarnak nyerni bennünket, ami mindenesetre „megnyerőbb“ és egyben veszélyesebb is, mint a weimari Németország hideg közömbössége és visszahúzódása. Franciaország ma már egyre jobban kezdi észrevenni a középeurópai, ill. dunavölgyi veszélyt s ezzel együtt jelentőségünket is az európai színjékben. Soha anyit nem írtak „Berlin mosolyáról“, „megejtő varázslatáról“ a magyarsággal kapcsolatban, mint az utóbbi időben; felhangzik gyakorta a biztatás, hogy ne higyjünk vakon Hitler országának, aggodalmas cikkek jelennek meg, hogy Magyarország megmentésére most már feltétlenül sort kell keríteni, mielőtt még végkép behelyezné nyasésnesnek tartanak bennünket, de a kétely néha még itt is felüti a fejét, hogy a magyarság nem követ-e titokban német orientációt. Angliában ebből a szempontból, mondhatni, teljes közömbösséggel találkozunk, ez a probléma ott nem annyira probléma, mint a körülöttünk lévő nagyhatalmak portáján.

A magyarság életkeretei, osztálytagozódása és társadalmi képe

meglepően érdeklő a különböző népek kultúraltabb rétegeit. Az általános szemlélet az, amit egy francia író tömörön így fejez ki: „Dans sa structure sociale la Hongrie fut longtemps un pays moyenâgeux; elle l'est encore“. Ez persze nem helytálló, de alig tehetünk valamit ellene a külföldön. Beidegzett, különösen az ellenséges propaganda hatására visszavezethető felfogás az is, hogy nálunk „még élnek brutális és vad oligarchák, akik elnyomják a népet, mágnások, akiknek egyetlen gondjuk a földművelő rétegek kiszípolozása“. A társadalmi ellentéteket jóval élesebbnek ítélik, mint bárhol másutt a világon, az egyes osztályok nagy elkülönülése szerintük tipikus és sajátságos magyar tünet. A németek szemünkre vetik az uralkodó kaszt-szellemet, a franciák pedig a történelmi osztályok még ma is jelentékeny szerepére mutatnak rá a politikában és egyebütt. Sokszor összetévesztik a látszatot a valósággal, de akadnak, akik hosszabb időt töltve Magyarországon rájönnek végül is arra, hogy a magyar mágnásosztály már régen csak a látszatot igyekszik fenntartani, de életszintje, uralmi helyzete már hosszú idő óta gyökeresen más, mint elődeié volt. Birtokrendszerünk kiáltó ellentéteire sokszor igen helyesen mutatnak rá s összeegyeztetlenségnek tartják a mai idők mentalitásával s szociális áramlataival. A magyar középosztály hiányolása is gyakran feltűnik; szegénysége, „elproletárizálódása“, az uralkodó osztályokéval szembeni tarka kevertsége, szétfolyó keretei, nagyjában tudott tények. A munkásosztály vonásaiban nemzeti színeket alig találnak, annál élénkebben érdeklő azonban a külföldet a magyar paraszt: kivétel nélkül minden idegen, aki közelebről is megismerkedett vele, kiemeli józanságát, bölcs magatartását, arisztokratikus természetét, tekintélytisztelőt és nagy munkaszorgalmát. Olyan körben, ahol ilyen kapcsolat nem jöhetett létre, a parasztságról csak a külföldi tudatokban kifejeződött sablont emlegetik, sok hangulati elemmel, lírai képpel átszőve. Francia szemlélők gyakorta összevetik francia sorstársával s ilyenkor sietnek megállapítani, hogy természetükre nézve meglepően egyezők, de a magyar bizonyos hátramaradottsága gazdasági és gyakorlati téren, primitív életkeretei, igénytelen lakáskultúrája s élelmezési viszonyai francia földön elképzelhetetlenek lennének. Okait e felöltő állapotnak elhanyagoltságán túl, nagy szegénységben látják. Egy francia újságíró nem győz eléggé csodálkozni, hogy „egy parasztesalád évi jövedelme még a 300 pengőt sem éri el. A pénz ritkasága meghökkentő... Vidéken még egy százpengőt sem bír felváltani a turista“. Az angolok különösen jellemzőnek találják a magyar paraszt büszkeségét, nemes előkelőségét. Egy angol író, M. Macartney Hungary c. nemrég megjelent könyvében azt írja róla, hogy „büszkébb, nemesebb, mint a német, francia vagy angol, de kevésbé takarékosabb, felvilágosultabb és szorgalmasabb is.“ A magyar népelet felé különben ma Európából igen élénk figyelem és érdeklődés árad. Valami „ősi eredetiséget, civilizációtól meg nem rontott eredetiséget, Középeurópa egyetlen, még aránylag ismeretlen, exotikus szigetét“ látják benne, amelyet

mindannyian csodálkozással, szeretettel és érdeklődéssel fedeznek fel.

Magyar irodalom, művészet és zene még nagyrészt homályos körvonalakban bontakozik ki a külföld szemléletében. Irodalmunk megismerésének nyelvünk állja útját, a megjelenő kevés fordítás nem talál széles tömegek felé utat. Színműirodalmunk terméséből inkább csak az export-célokra készültek jutnak ki külföldre, ezekben azonban sajátosan magyar levegő s érdekkeltésre alkalmas vonzó nemzeti hang nem található, a figyelem felkeltésére tehát képtelenek. Ugyanezt mondhatjuk el a kikerülő operettek, filmek hatásáról is. Azok a művészeti formák, melyeknek formanyelve nemzetközi, így a festészet, vagy a zene, már inkább hódítanak: az utóbbi jelentős és sajátos magyarságát többfelé hallani értékelni. Az átlag-szemlélet azonban még így is csak operett- vagy cigány-muzsikánkat ismeri s lát benne vonzó magyar attrakciót.

Európa tudata a magyarságról, ha vázlatos keresztmetszetünkől most a végső konklúzió levonását kíséreljük meg, még igen hiányos és szegényes, különösen, ha annak az egyes műveltségi rétegek és osztályok szerint mutatkozó fokozatait vesszük szemügyre. Még általános s körvonalaiban sem nagyon határozott képet sem találunk mindenütt, részletekbe menően pedig csakis egy kis kör, a magasabb műveltségi szinten állók s a vállalkozó felfedezőik köre ismer bennünket mindegyik országban. Ugy látszik, Európának eddig még csak úgy-ahogy bemutatkoztunk, de tartós ismeretségbe még nem léptünk vele. Pedig a közelebbi ismeretség mindkettőnknek csak használna: a magyarságnak is, Európának is.

Csiszár Béla